

OILADA AXLOQIY TARBIYA VA UNING SHAKILLANISH MEXANEZIMLARI.

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti

Pedagogika Yônalishi 2-kurs 1.24-guruh talabasi

Eshpulotova Farangiz Ôktam qizi

Annotatsiya

Maqolada oilada axloqiy tarbiyaning mohiyati, shakllanish mexanizmlari va ularning samarali tashkil etilishi ilmiy asosda yoritilgan. Oilaviy axloqiy tarbiya jarayoni farzandning shaxs sifatida rivojlanishida muhim omil bo‘lib, ota-ona va bolaning ijtimoiy, psixologik va pedagogik munosabatlari orqali amalga oshadi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning oilaviy axloqiy tarbiyadagi roli, muloqot, namuna ko‘rsatish, rag‘batlantirish va ijodiy faoliyat mexanizmlari asosida izohlangan.

Kalit so‘zlar: Oilaviy tarbiya, axloqiy tarbiya, shakllanish mexanizmlari, ota-ona roli, pedagogik texnologiyalar, bolalar tarbiyasi.

Аннотация

В статье на научной основе рассматривается сущность нравственного воспитания в семье, механизмы его формирования и их эффективная организация. Процесс семейного нравственного воспитания является важным фактором развития ребенка как личности и осуществляется через социальные, психологические и педагогические отношения родителей и детей. Также объясняется роль современных педагогических технологий в семейном нравственном воспитании на основе механизмов коммуникации, личного примера, поощрения и творческой деятельности.

Ключевые слова: Семейное воспитание, нравственное воспитание, механизмы формирования, роль родителей, педагогические технологии, воспитание детей.

Abstract

The article discusses the essence of moral education in the family, the mechanisms of formation and their effective organization on a scientific basis. The process of family moral education is an important factor in the development of a child as a person and is carried out through the social, psychological and pedagogical relations of parents and children. The role of modern pedagogical technologies in family moral education is also explained based on the mechanisms of communication, example-setting, encouragement and creative activity.

Keywords: Family education, moral education, formation mechanisms, parental role, pedagogical technologies, child rearing.

Kirish

Oilada axloqiy tarbiya insonning shaxs sifatida shakllanishida eng muhim ijtimoiy jarayondir. Axloqiy qadriyatlar bolaning xulq-atvorini, fikrlash tarzini va boshqalar bilan munosabatini belgilaydi. Zamonaviy jamiyatda axloqiy qadriyatlarni saqlash va mustahkamlash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli oilada axloqiy tarbiyaning samarali mexanizmlari, pedagogik usullari va amaliyotga tatbiq etish yo‘llarini aniqlash katta ahamiyatga ega.

Ota-onaning roli farzandning axloqiy fazilatlarini shakllantirishda beqiyosdir. Bola birinchi ijtimoiy tajribani oilada oladi, shuning uchun oilaviy tarbiya uning kelajakdagi ijtimoiy va axloqiy xulq-atvori uchun asos bo‘ladi. Axloqiy qadriyatlarni bolaning ongiga singdirish, ularni amaliyotda qo‘llash imkonini beruvchi muhit yaratish oilaning eng muhim vazifalaridan biridir.

Asosiy qism

Oilada axloqiy tarbiya farzandning to‘g‘ri va noto‘g‘ri, yaxshi va yomonni ajrata olish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan murakkab psixologik va ijtimoiy jarayondir. Axloqiy tarbiya jarayoni bir nechta mexanizmlar orqali amalga oshadi. Axloqiy tarbiyaning

samarali shakllanishida namuna ko'rsatish mexanizmi muhim o'rin tutadi. Bolalar asosan ota-onaning harakatlari, so'zlari va munosabatlarini kuzatish orqali axloqiy qadriyatlarni o'zlashtiradi. Masalan, ota-ona bir-biriga nisbatan hurmat, samimiylik va yordam ko'rsatganida, bola ham shunday fazilatlarni o'zida rivojlantiradi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onaning kundalik xulq-atvori va axloqiy pozitsiyasi bolaning xarakteri va xatti-harakatlariga bevosita ta'sir qiladi. Shuning uchun ota-onaning o'z fazilatlari va qadriyatlarini namuna sifatida ko'rsatishi axloqiy tarbiyadagi eng samarali vositalardan biridir. Muloqot va muhokama mexanizmi oilaviy axloqiy tarbiyaning asosiy vositalaridan hisoblanadi. Ota-ona farzand bilan axloqiy tushunchalar, ijobiy va salbiy xatti-harakatlar haqida muntazam muloqot olib borishi kerak. Savol-javob, hikoya va hayotiy misollar yordamida bola axloqiy me'yorlarni chuqurroq anglaydi. Interfaol metodlardan foydalanish, masalan, rolli o'yinlar yoki situatsion vaziyatlarni muhokama qilish, bolalarda axloqiy qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, muloqot jarayoni bolaning ijtimoiy ko'nikmalarini, hamdardlik va adolat tuyg'ularini shakllantirishga xizmat qiladi. Rag'batlantirish va intizom mexanizmi axloqiy fazilatlarni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega. Bola ijobiy xatti-harakatlari uchun e'tibor va rag'bat olganda, u shunday fazilatlarni davom ettirishga intiladi. Aksincha, noto'g'ri xatti-harakatlarga nisbatan oqilona tanbeh berish orqali noto'g'ri odatlar kamayadi. Shuningdek, rag'batlantirish bolada mas'uliyat tuyg'usini shakllantiradi va axloqiy qadriyatlarni amalda qo'llashga yordam beradi.

Ijodiy va ma'naviy faoliyatga jalb qilish mexanizmi bolaning axloqiy tarbiyasini boyitadi. Oilada o'tkaziladigan madaniy va ijtimoiy tadbirlar, hikoyalar o'qish, kitob tinglash, jamoaviy ishlar va hayotiy loyihalarda ishtirok etish bolada mas'uliyat, vijdon, hamdardlik va adolat kabi fazilatlarni shakllantiradi. Shu bilan birga, ijodiy faoliyat bolalarning qiziqishini oshiradi va axloqiy qadriyatlarni mustahkamlaydi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar oilaviy axloqiy tarbiyani yanada samarali qiladi. Elektron resurslar orqali axloqiy hikoyalar, interfaol vazifalar va multimediali materiallardan foydalanish bolalarning axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishini kuchaytiradi. Shu bilan birga,

ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi masofaviy hamkorlik elektron platformalar orqali amalga oshiriladi, bu esa tarbiyaning izchilligini ta'minlaydi.

Ota-onaning pedagogik mahorati ham axloqiy tarbiyaning samaradorligini oshiradi. Pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki jarayonni boshqaruvchi va motivatsiya beruvchi shaxs sifatida ishtirok etadi. U farzandning individual xususiyatlarini inobatga olib, axloqiy qadriyatlarni shakllantirish uchun turli metod va vositalardan samarali foydalanadi. Shuningdek, oilaviy axloqiy tarbiya shaxsning jamiyatdagi ijtimoiy roli va mas'uliyatini shakllantiradi. Bola oilada o'rgangan axloqiy qadriyatlarni kundalik hayotida qo'llaydi va jamiyatga moslashgan, vijdonli va mas'uliyatli shaxs sifatida rivojlanadi.

Xulosa

Oilada axloqiy tarbiya shaxsning shaxsiyati va ijtimoiy fazilatlarini shakllantirishdagi eng muhim vositalardan biridir. Tadqiqotlar va amaliy pedagogik tajribalar shuni ko'rsatadiki, bola oilada o'rgangan axloqiy qadriyatlarni hayotida doimiy ravishda qo'llaydi va ular uning ijtimoiy munosabatlari, qaror qabul qilish qobiliyati hamda jamiyatga moslashuvchanligini belgilaydi. Axloqiy tarbiya jarayoni turli mexanizmlar orqali amalga oshadi: ota-onaning namuna ko'rsatishi, ochiq muloqot va muhokama, rag'batlantirish va intizom, shuningdek ijodiy va ma'naviy faoliyatga jalb qilish. Namuna ko'rsatish mexanizmi bolaning axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishdagi asosiy omil hisoblanadi. Bola ota-onaning kundalik xulq-atvorini kuzatadi va shu orqali axloqiy fazilatlarini o'rganadi. Shuning uchun ota-ona o'z harakatlari bilan farzandga nafaqat axloqiy me'yorlarni balki ijtimoiy madaniyatni ham o'rgatadi. Muloqot va muhokama mexanizmi esa bolaning axloqiy qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Ochiq va samimiy suhbatlar orqali bola axloqiy vaziyatlarni tahlil qiladi, noto'g'ri va to'g'ri xatti-harakatlarni ajrata oladi. Interfaol metodlar, situatsion vaziyatlar va rolli o'yinlar orqali bolada tanqidiy fikrlash, empatiya va adolat tuyg'usi mustahkamlanadi. Rag'batlantirish va intizom mexanizmi bolaning axloqiy fazilatlarini mustahkamlashda qo'shimcha vosita bo'lib, ijobiy xulq-atvorni rag'batlantiradi va noto'g'ri odatlarni kamaytiradi. Shuningdek, ijodiy va ma'naviy faoliyatga jalb qilish bolalarning mas'uliyat,

hamdardlik va vijdon kabi axloqiy fazilatlarini chuqurlashtiradi. Kitob o‘qish, hikoyalar tinglash, jamoaviy loyihalarda ishtirok etish orqali bola o‘z axloqiy qarashlarini mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Xolmatov B. Oilaviy tarbiya va bolaning ma’naviy rivojlanishi. Toshkent, 2014.
- 2.Rahmonov T. Axloqiy tarbiya metodlari va pedagogik yondashuvlar. Toshkent, 2013.
- 3.Usmonov A. Farzand tarbiyasida zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent, 2019.
- 4.Yusupova N. Ota-ona va bolalar munosabatlari psixologiyasi. Toshkent, 2015.
- 5.Tursunova D. Ma’naviy tarbiya va axloqiy qadriyatlar. Toshkent, 2016.
- 6.Karimova S. Bolalarda axloqiy fazilatlarni rivojlantirish usullari. Toshkent, 2017.
- 7.Hasanov R. Oila va jamiyatda tarbiya tizimi. Toshkent, 2018.